

Dlaczego w Starym Testamencie jest różnica w liczbie ksiąg między Biblią protestancką a katolicką, która wersja, twoim zdaniem powinna obowiązywać chrześcijan?

Współczesne chrześcijaństwo podzielone jest nie tylko teologicznie i organizacyjnie, ale dzieli je też Biblia, szczególnie dotyczy to Starego Testamentu. W wyniku długiego procesu historycznego, chrześcijan nurtu katolickiego i protestanckiego dzieli kanon Starego Testamentu, który jest różny w obu tradycjach. Różnica ta dotyczy tak zwanych apokryfów lub jak chcą katolicy ksiąg wtórnokanonicznych. Pytanie o to, który z tych kanonów jest prawdziwy i słuszny jest tu niezmiernie ważne. Co prawda odniesienia w teologii do tych dodanych ksiąg nie są istotne, jednak sam problem jest ważny dla nas i dla naszej wiary.

Rys historyczny powstawania kanonu Pisma Świętego

Szukając odpowiedzi na postawione pytanie, należy przypatrzeć się historii powstawania kanonu Pisma Świętego Starego Testamentu. Proces ten trwał przez całą historię Izraela, Biblia powstawała stopniowo wraz z wydarzeniami, które opisuje. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że pierwsze teksty biblijne zostały spisane jeszcze w czasie wędrówki Żydów po pustyni. W okresie królestwa Izraelskiego księga Prawa, czyli Tora była już znaną księgą i posługiwano się nią w kulcie świątynnym. W historii Izraela były okresy, gdy ta księga była zapomniana i okresy odnowy religijnej spowodowane jej ponownym odkryciem. Piszę o tym między innymi w 2Król.22,8.

Inne księgi Starego Testamentu powstawały w okresie istnienia państwa Izrael i to począwszy od króla Dawida, autora licznych psalmów aż po Ezdrasza i Nehemiasza, przywódców powracających wygnańców z niewoli Babilońskiej. Ostatnie zaś księgi powstały po niewoli Babilońskiej prawdopodobnie wiele lat po wydarzeniach opisywanych w księgach Nehemiasza i Ezdrasza. Istnieje też duże prawdopodobieństwo, że księgi w kształcie nam dzisiaj znanym powstawały w długim procesie redakcyjnym, trwającym aż do końca okresu

niewoli Babilońskiej a może nawet proces ten trwał dłużej. Badacze dostrzegają w księgach tych liczne ślady edycji i redakcji tekstów. Wydaje się, że proces tworzenia tych ksiąg zakończył się ostatecznie gdzieś w drugim wieku przed Chrystusem. W tym czasie ukształtował się kanon Starego Testamentu w wersji krótszej. Oczywiście nie zamknęło to twórczości teologicznej w Izraelu. W miarę rozwoju sytuacji powstawały inne księgi. Na okres ten przypada czas powstania ksiąg apokryficznych, znanych nam z kanonu katolickiego Biblii.

Istnieją dowody historyczne na istnienie listy ksiąg uznawanych za natchnione i kanoniczne, między innymi w księdze Mądrości Syracha pochodzącej z około 200 roku przed narodzeniem Chrystusa wspomniany jest podział Biblia na trzy części: Zakon, Proroków i Pisma. Ten podział zachował się do dzisiaj. Warto też sobie uzmysłwić, że w czasach biblijnych prowadzona była dyskusja na temat ważności ksiąg biblijnych. Dla przykładu Sadyceusze i Samarytanie uznawali jedynie Zakon, czyli pięcioksiąg Mojżeszowy odrzucając jednocześnie inne księgi. W samym judaizmie sprawa kanoniczności ksiąg biblijnych przez długie lata była dyskutowana.

Ważne dla naszych rozważań jest świadectwo Filona (40 r.po Chr.), który uznaje skrócony¹ kanon Pisma oraz świadectwo Józefa Flawiusza twierdzącego, że Biblia zawiera 22 księgi, czyli nasze 39 ksiąg. Różnica w ilości ksiąg wynika z różnego sposobu dzielenia tekstu Biblijnego na księgi. Taki sam kanon zatwierdziła szkoła Rabinów w Jamnii (ok. 90 r. po Chr.). Warto zauważyć, że dyskutowano wtedy kanoniczność ksiąg Estery, Kaznodziei Salomonowego oraz Pieśni nad Pieśniami. Ostatecznie, te księgi znalazły się w kanonie hebrajskim.

Należy tu wspomnieć o Septuagincie. Król Ptolemeusz II Filadelfa (285-247 przed Chr.) nakazał przetłumaczenie ksiąg Izraelskich na język grecki, gdyż pragnął on zgromadzić w Aleksandrii bibliotekę dorobku pisarskiego świata. Jak podaje tradycja, księgi Żydowskie zostały przetłumaczone przez 70 uczonych Żydowskich. W czasie tej pracy przetłumaczono nie tylko Biblię, ale też dodano do tego Żydowskiego dorobku, księgi powstałe w późniejszym okresie czasu. Były to księgi: dwie Machabejskie, Księga Barucha, Mądrości Syracha, Mądrości, Tobiasza, Judyty oraz małe fragmenty w księgach Estery, Daniela i Kronik.

¹ Czyli kanon bez ksiąg apokryficznych, lub jak nazywają je katolicy wtórnokanonicznych.

Samo chrześcijaństwo nie było wolne od dyskusji dotyczącej kanoniczności ksiąg Starego Testamentu. W początkowym okresie przyjęto, jako obowiązkowy kanon Żydowski, składający się z 39 ksiąg. Wszyscy ojcowie kościoła, za wyjątkiem Augustyna (400 po Chr.) uznawali ten kanon za obowiązujący. Augustyn nie uważał jednak tych dodatkowych ksiąg za w pełni autorytatywne, jednak włączył on je do kanonu ksiąg Starego Testamentu.

W czasach tych powstała też potrzeba przetłumaczenia Biblii na język łaciński. Hieronim dokonał tego dzieła i włączył do tłumaczenia wspomniane dodatkowe księgi, których nie uważał za kanoniczne, ale pożyteczne do czytania.

W późniejszym okresie czasu w kościele była prowadzona dyskusja na temat kanoniczności tych dodatkowych ksiąg, została ona zakończona w czasie reformacji. Kościoły reformowane przyjęły, jako swój kanon Żydowski, bez tych dodatkowych ksiąg, zaś sobór w Trydencie w 1546 r. po Chr. uznał te dodatkowe księgi za natchnione i kanoniczne. Od tamtej pory Biblia protestancka różni się od Biblii katolickiej właśnie o te sporne księgi. Katolicy nazywają je księgami wtórnokanonicznymi, zaś protestanci apokryfami. Same słowo „wtórnokanoniczne” daje wiele do myślenia. Sugeruje ono, że księgi te stały się kanoniczne w wyniku jakiegoś procesu niezależnego lub dodatkowego od procesu dotyczącego ksiąg z głównego nurtu. Słowo to sugeruje, że do kanonu dodano jakąś wtórną liczbę ksiąg.

Trzeba przyznać, że te dodatkowe księgi są ciekawe, ale w zasadzie nie wnoszą niczego nowego do przekazu Biblijnego w dziedzinie teologicznej, może poza wzmianką zapisaną w księgach Machabejskich o złożeniu ofiary za zmarłych wojowników Izraelskich, który to fakt jest w teologii katolickiej wykorzystywany do uzasadnienia modlitwy za zmarłych i praktyki odpustów.

Kanoniczność Biblii

Zastanawiając się nad kanonicznością Pisma Świętego należy wziąć pod uwagę kilka ważnych faktów. Po pierwsze istnieją we współczesnym chrześcijaństwie przynajmniej dwa kanony², różniące się do siebie i to dość znaczenie. Obok ksiąg „pewnych” są księgi mniej pewne i takie wokół, których istniała dość burzliwa dyskusja w dawnych czasach. Według

² Słyszałem, że niektóre kościoły wschodnie mają w swoim kanonie księgę Henocha, ale wiadomość ta nie jest potwierdzona w dostępnych dla mnie książkach.

tego kryterium „najbardziej” kanoniczny jest pięcioksiąg Mojżeszowy, uznawany przez wszystkich, poczynając od czasów starożytnych. Jest to też najstarsza część Pisma Świętego. Po drugie należy wziąć pod uwagę czynnik historyczny powstawania tego kanonu, moim zdaniem dość istotny. Księgi te powstawały w różnym czasie, co ma istotne znaczenie w dyskusji na temat kanoniczności tych ksiąg. Po trzecie należy zastanowić się nad przeznaczeniem Starego Testamentu, gdyż z tego faktu wynika element przypisania ksiąg do grupy wyznaniowej a też do prawa autorytatywnego wypowiedzenia się na temat kanoniczności.

Dwa kanony Starego Testamentu omawiane w tym opracowaniu, powstały w dwóch różnych środowiskach historyczno - kulturowych. Kanon krótszy ukształtował się w kulturze hebrajskiej, jako księga wyznaniowa judaizmu i Żydów, kanon zaś dłuższy powstał z inicjatywy pogańskiego króla, wychowanego w kulturze hellenistycznej i z powodów nie religijnych. Kanon ten miał zaspokoić pragnienie udostępnienia dziedzictwa kulturowego światu a nie prawdy Bożej wierzącym. Z tego powodu motywy tłumaczenia Septuaginty nie są wiarygodne. Inicjatorem powstania tego kanonu był poganin, wyznawca pogańskich bogów a więc ktoś, kto nie jest wiarygodny z punktu widzenia wiary.

W tym miejscu można się posłużyć argumentem, że nie Ptolemeusz dokonał wyboru ksiąg, ale 70 uczonych Żydowskich. Czy jednak celem ich pracy było przybliżenie ludom greckojęzycznym woli Bożej, czy też ukazanie jedynie dorobku kulturalnego Izraela? Skłaniałbym się w kierunku tego drugiego stwierdzenia. Tłumacze nie tłumaczyli jedynie Biblii a pragnęli wybrać z historii Izraela najwartościowszy dorobek pisarski i do tekstów natchnionych dołożyli wartościowe księgi z innej kategorii.

Następnym argumentem za kanonem krótszym Starego Testamentu jest przeznaczenie Biblii. Księga ta jest księgą judaizmu i Żydów. To poprzez tę księgę Bóg przemawiał do Narodu Wybranego, prowadził ich i pouczał. Księga ta kształtowała się w kręgu religii Izraela. Stary Testament miał za zadanie wychować Izraelitów i przygotować ich na przyjście Mesjasza. Patrząc się z tego punktu widzenia, Żydzi, jako wspólnota wyznaniowa mają większe prawo do określenia kanoniczności Starego Testamentu, niż jakakolwiek inna grupa wyznaniowa. Moim zdaniem, słusznie protestantyzm przyjął za kanoniczne jedynie te teksty, które Żydzi uznają za kanoniczne. Chrześcijaństwo wyrasta z religii judaistycznej i budowane jest na fundamencie wiary Izraela, kształtowanej przez Stary Testament w wersji judaistycznej.

Ważnym elementem jest też opinia ojców kościoła w pierwotnym kościele, która uznawała za kanoniczną jedynie krótszą wersję Starego Testamentu i poza Augustynem inni Ojcowie kościoła stali na podobnym stanowisku. Zaś orzeczenie soboru Trydenckiego nie jest w pełni wiarygodne, gdyż był on zwołany, jako odpowiedź na Reformację, a jego dekrety były tendencyjnie wymierzone w reformatorów kościoła, uznanie przez sobór kanonu dłuższego za prawdziwy mogło nastąpić na zasadzie przekory a nie faktów.

Z drugiej zaś strony warto zauważyć, że kościół dość szybko i radykalnie odciął się od judaizmu, jako bazy chrześcijaństwa. Już od drugiego, trzeciego wieku teologowie częściej powoływali się na dzieła filozofów greckich niż dorobek judaizmu. W kościele zaczął rodzić się antysemityzm a wśród Żydów wrogość do chrześcijan. Ma to swoje konsekwencje w stosunku do przekazu Biblijnego i słuszności kanonów. Chrześcijanie dość szybko przestali rozumieć dorobek teologiczny Izraela, przestali szanować zwyczaje religii judaistycznej. Utracili też w związku z tym intelektualne prawo do decydowania o słuszności lub niesłuszności kanonu Starego Testamentu. Z tego punktu widzenia kanon uznawany przez Żydów jest o wiele bardziej wiarygodny niż kanon ustalony na soborze Trydenckim.

Wnioski

Biblia w kanonie krótszym, protestanckim jest bardziej wiarygodna, lepiej oddaje Bożą wolę odnośnie Starego Testamentu, jest dorobkiem teologicznym judaizmu czasów Chrystusa i powinna stanowić źródło objawienia dla nas wszystkich. Z tego punktu widzenia słusznie protestantyzm uznaje za kanoniczne jedynie księgi z krótszego kanonu Pisma Świętego.

Bibliografia

Schmidt Werner H., Wprowadzenie do Starego Testamentu, Augustana 1997, s.14-15

Schultz Samuel J., Stary Testament przemawia, Towarzystwo Krzewienia Etyki Chrześcijańskiej, str.11-17

Ryrie Charles C., Podstawy teologii, BEE International, s.119-122

Läpple Alfred, Od egzegezy do katechezy, Pax Warszawa 1985, s.33-40